

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 7 april 1937 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om visst tillägg till lagen om barn i äktenskap m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 35, vilken behandlats av första lagutskottet, har fru *Nordgren m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta införande av följande stadganden i nedan angivna lagar:

i lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap:

Leva föräldrarna på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad åtskilda, eller är deras äktenskap upplöst, och har vårdnaden om barnet tillerkänts den ena av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, har barnavårdsnämnden i den kommun, där modern är kyrkobokförd, att, efter ansökan av endera av föräldrarna eller av förmyndaren, förordna barnavårdsman för barnet.

I fråga om sålunda förordnad barnavårdsman skall vad i 15—19 §§ lagen om barn utom äktenskap stadgas rörande barnavårdsman äga motsvarande tillämpning; samt

i lagen den 14 juni 1917 om adoption:

Är barn adopterat av makar, eller har ena maken adopterat den andres barn, skall vad i — — — — § lagen om barn i äktenskap stadgas rörande barnavårdsman för barn äga motsvarande tillämpning.

Motionärerna ha tillika hemställt, att utskottet ville i formellt avseende inarbeta de föreslagna bestämmelserna i respektive lagar.

Beträffande de skäl som föranlett motionärernas hemställan får utskottet, i den mån redogörelse för desamma ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Barnavårdsmaninstitutionen infördes hos oss med lagen den 14 juni 1917 om *barn utom äktenskap*.

Jämlikt 2 § i nämnda lag skall vårdnaden om barn utom äktenskap som regel tillkomma modern. För varje sådant barn skall, enligt 13 §, förordnas en barnavårdsman, som har att bistå modern med råd och upplys-

ningar samt tillse, att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratagas. Särskilt åligger det barnavårdsmanen sörja för, att åtgärder ofördröjligen vidtagas för fastställande av barnets börd samt tillförsäkrande av underhåll åt barnet, biträda med indrivande och tillhandahållande av underhållsbidrag samt, när skäl därtill är, göra anmälan om förordnande av förmyndare för barnet. Barnavårdsmanen äger att själv eller genom ombud föra talan för barnet rörande faderskap, underhåll och förmynderskap ävensom barnets förklarande för trolovningsbarn samt är berättigad att anlita polismyndigheten för underhållsskyldigs efterforskande eller hörande och för verkställande av delgivningar.

I 14 § föreskrives, att barnavårdsman skall förordnas av vederbörande barnavårdsnämnd, helst redan före barnets födelse, och i 16 § heter det, att barnavårdsnämnden har att utöva tillsyn å barnavårdsmanens verksamhet samt må, när anledning därtill förefinnes, entlediga honom och förordna ny barnavårdsman. Intet hinder föreligger för en person att samtidigt vara barnavårdsman för flera barn.

I lagen den 27 juni 1924 om förmynderskap 2 kap. 2 § föreskrives, att för underårigt barn utom äktenskap är modern förmyndare, därest vårdnaden om barnet icke tillagts fadern.

Med *förevarande motion* avses att bereda möjlighet att erhålla barnavårdsman jämväl för vissa barn i äktenskap, nämligen i sådana fall då föräldrarna på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad leva åtskilda eller deras äktenskap är upplöst samt vårdnaden om barnet tillerkänts den ena av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare. Även för adoptivbarn borde enligt motionärernas mening i motsvarande fall barnavårdsman kunna erhållas. I det följande återgivnas de lagbestämmelser om barn i äktenskap och om adoptivbarn, som härutinnan kunna vara av särskilt intresse.

Enligt lagen den 11 juni 1920 om *barn i äktenskap* står sådant barn regelmässigt under båda föräldrarnas vårdnad (2 §, jfr 6 §).

Jämlikt 8 § skall, därest en av föräldrarna gör sig skyldig till grovt missbruk eller grov försummelse vid vårdnadens utövande eller är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel eller för ett lastbart liv eller är till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att deltaga i vårdnaden, rätten äga att på ansökan av den andre eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd förordna, att vårdnaden skall tillkomma allenast den andre. Inträffar sådant fall i fråga om bägge föräldrarna, kan rätten överflytta vårdnaden å särskilt förordnad förmyndare.

I 9 § första stycket heter det, att om föräldrarna på grund av söndring leva åtskilda, rätten har på ansökan av endera att förordna, vilken av dem skall ha vårdnaden om barnen eller, om ej alla barnen böra stå under den enes vårdnad, huru de skola fördelas mellan föräldrarna. Aro föräldrarna ense, skall rätten giva sitt beslut i överensstämmelse med vad de önska, såframt det ej är uppenbart stridande mot barnens bästa; åsämjas de ej, har rätten att bestämma, efter vad med hänsyn främst till barnens bästa finnes

skäligt. Om endera huvudsakligen bär skulden till sammanlevnadens hävande och de äro lika skickade att ha vårdnaden om barnen, skall den andre vara närmast därtill. Enligt andra stycket i nämnda paragraf skall rätten, om det dömes till återgång av föräldrarnas äktenskap eller till hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan dem, tillika meddela förordnande angående vårdnaden om barnen. Därvid skall vad i första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

I 11 § föreskrives, att om vårdnaden enligt 9 § tillerkänts den ene av föräldrarna och i fråga om honom inträffar fall, varom i 8 § sägs, eller han dör, rätten skall förordna den andre att utöva vårdnaden, såvida ej denna med hänsyn till barnets bästa finnes böra anförtros åt särskilt förordnad förmyndare.

I 15 § stadgas slutligen, att om föräldrarna leva åtskilda på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad eller om deras äktenskap är upplöst, den av föräldrarna, som ej har vårdnaden om barnet, skall vara skyldig att betala underhållsbidrag. Har ingendera av föräldrarna vårdnaden om barnet, åvilas sådan skyldighet bägge föräldrarna. I detta sammanhang må även omnämnas stadgandet i 5 kap. 5 § giftermålsbalken att make, som gör sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt, skall, om den andra maken det yrkar, av rätten förpliktas att till denne utgiva bidrag till de utgifter för familjens underhåll, vilkas ombesörjande enligt sed ankommer på honom eller rätten med hänsyn till omständigheterna finner skäligen böra anförtros honom. Vidare må erinras om den underhållsskyldighet som, jämlikt lag den 11 juni 1920, åligger make mot den andre makens barn.

I förmynderskapslagen 2 kap. 1 § föreskrives, att för underårigt barn i äktenskap fadern skall vara förmyndare. Bland annat för det fall att fadern entledigas från förmynderskapet, skall modern vara barnets förmyndare. Går föräldrarnas äktenskap åter, eller vinna de hemskillnad eller äktenskapsskillnad, blir den barnets förmyndare, som skall ha vårdnaden om det. Förordnas eljest, att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, skall han också vara förmyndare.

Enligt 2 kap. 7 § sistnämnda lag kan för omyndig, när omständigheterna sådant påkalla, förordnas flera förmyndare. Finnes den, som på grund av lag skall vara förmyndare, icke lämpligen böra ensam handhava förmynderskapet, skall jämte honom annan förmyndare förordnas.

I fråga om *adoptivbarn* stadgas i 12 § av lagen den 14 juni 1917 om adoption, att adoptant skall ha den vårdnad om adoptivbarnet, som tillkommer föräldrar, samt vara barnets förmyndare. Är någon adopterad av makar, eller har ena maken adopterat den andres barn, skall i de avseenden som nyss nämnts så anses som vore barnet deras gemensamma. I 13 § stadgas, att adoptant och adoptivbarn skola ha samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn i äktenskap. Är adoptanten gift, skall hans make ha den underhållsskyldighet mot adoptivbarnet, som åligger make mot andra makens barn.

I *förevarande motion* anföres bland annat:

Frågan om vårdnaden om barn i äktenskap och underhållsbidrag till dem kan avgöras genom avtal mellan föräldrarna, vilket i regel oförändrat fastställles av rätten, eller genom rättegång. Striderna om vårdnadsrätten, den icke vårdnadsberättigades sammanträffanden med barnen och förhållande till dem i övrigt samt hans underhållsplikt äro ofta bittra och bli ingalunda för alltid bilagda genom avkunnande av rättens utslag. Den vårdnadsberättigade kan, trots den av domstol fastslagna underhållsskyldigheten för den andra parten, år efter år se sig nödsakad att kämpa för utfående av de utdömda beloppen, vilka till och med helt kunna utebli, därför att vårdnadshavaren icke känner till eller förmår använda sig av förefintliga möjligheter till åtgärder mot tredskande underhållspliktig. Det kan också hända, att vårdnadshavaren i sin hätskhet mot den andra parten på allt sätt söker, i strid emot lagens stadganden, avskära all förbindelse mellan denne och barnen eller använder barnen för att tillskansa sig fördelar av den andra parten. Barnen kunna sålunda genom försummad underhållsbetalning bli försatta i ett nödläge, som varit möjligt att undgå, därest vid den vårdnadsberättigades sida stått en person med barnavårdsmans befogenheter och skyldigheter, och de utsättas stundom för slitningar och försummelse, vilka kunnat undvikas eller minskas genom ingripande av en sådan med laglig myndighet utrustad utomstående.

Största betydelsen torde en dylik barnavårdsman få såsom biträde åt vårdnadshavaren vid utkrävande av underhållsbidrag åt barnet. Det vore visserligen i många fall önskvärt, att en barnavårdsman kunde representera barnet redan vid slutandet av avtal rörande vårdnadsrätt och underhållsbidrag med anledning av faktisk särlevnad eller förestående hemskillnad och äktenskapsskillnad. Men för att detta skulle kunna genomföras, måste vardera maken tillerkännas rätt att redan dessförinnan under bestående äktenskap begära förordnande av barnavårdsman. En sådan anordning måste emellertid anses mindre lämplig med hänsyn till den möjlighet till trakasserier, som därigenom skulle yppas. Förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap torde därför böra förekomma endast i de fall, då domstol meddelat beslut rörande vårdnaden om sådant barn i sammanhang med hemskillnad, äktenskapsskillnad eller återgång eller då föräldrarna eljest på grund av söndring leva åtskilda.

Därest förordnande av barnavårdsman i dessa fall gjordes obligatoriskt, skulle detta tekniskt kunna genomföras på så sätt, att domstolarna ålades skyldighet att underrätta vederbörande barnavårdsnämnd om varje sådant beslut, varefter barnavårdsnämnden hade att ofördröjligen förordna barnavårdsman. Med hänsyn till de många fall, då ifrågavarande spörsmål avgöras utan tvist mellan föräldrarna och dessa i fortsättningen frivilligt fullgöra sina förpliktelser mot barnet, torde det emellertid vara mindre lämpligt att göra tillsättandet av barnavårdsman obligatoriskt. Det är i dessa fall icke behöfligt, att en utomstående tillvaratager barnets rätt, och för de föräldrar, som lojalt fullgöra sina förpliktelser, skulle kontakten med en av dem icke önskad barnavårdsman måhända kännas som ett obehörigt intrång i deras privatliv. För vinnande av det åsyftade önskemålet, tillvaratagande av barnets rätt och bästa i de fall då ingripande av utomstående erfordras, bör det därför vara till fyllest, att vardera maken eller annan person, åt vilken vårdnaden om barnet blivit anförtrodd, tillerkännes rätt att hos vederbörande barnavårdsnämnd begära förordnande av barnavårdsman.

Även för adoptivbarn bör i samma fall som för barn i äktenskap finnas möjlighet att förordna barnavårdsman.

Såsom av utskottets redogörelse framgår, skall för varje barn utom äktenskap förordnas en barnavårdsman, som har att bistå modern och tillse, att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratagas. I förevarande motion föreslås lagstiftning av innebörd att barnavårdsman skall kunna förordnas även för vissa barn i äktenskap, nämligen då föräldrarna på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad leva åtskilda eller då deras äktenskap är upplöst. Barnavårdsman skulle kunna tillsättas så snart vårdnaden om barnet i sådana fall tillerkänts den ena av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare. Förordnande av barnavårdsman i de angivna fallen skulle meddelas, om framställning därom gjordes av endera av föräldrarna eller av förmyndaren. Motvarande bestämmelser skulle gälla för adoptivbarn.

Utskottet.

Barnavårdsmaninstitutionen, som infördes hos oss genom lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap, har visat sig vara av stor betydelse. Med barnavårdsmannens bistånd ha de förpliktelser nämnda lag ålagt fadern till utomäktenskapligt barn kunnat utkrävas i en omfattning som utan sådan hjälp kanske icke varit möjlig. Med hänsyn till dessa goda resultat anser utskottet det böra tagas under övertvägande att, i enlighet med motionärernas förslag, begagna sig av barnavårdsmaninstitutionen även för vissa barn i äktenskap, då även för en ensamstående hustru kan föreligga stort behov av hjälp för utkrävande av barnuppfostringsbidrag. Och sådant behov torde uppkomma icke endast i de uti motionen angivna fall, då på grund av särlevnad till följd av söndring eller efter hemskillnad eller på grund av äktenskapskillnad den ena av föräldrarna förordnats att ensam utöva vårdnaden om barnet, utan även i sådana fall då dylikt förordnande om vårdnaden meddelats t. ex. på grund av grov pliktförsummelse från den andre makens sida (jfr 8 § lagen om barn i äktenskap). I detta sammanhang må erinras om att 1934 års barnpensioneringssakkunniga i sitt den 18 november 1936 avgivna betänkande¹ framlagt förslag om att underhållsbidrag till barn — såväl utom som i äktenskap — under vissa villkor skulle kunna förskottas av det allmänna, som sedan skulle få regressrätt mot fadern. Antagandet av detta förslag skulle innebära att det allmänna i viss mån övertog besväret med indrivningen av underhållsbidrag. Såsom ock under förarbetena till 1917 års lag framhållits, bortfaller emellertid icke därmed behovet av särskilda åtgärder för att trygga utbekommandet av faderns underhållsbidrag.

Införandet av barnavårdsmän för barn utom äktenskap kan i viss mån karakteriseras som en social hjälpåtgärd; förhållandet ter sig tämligen likartat i de fall där det beträffande barn i äktenskap i främsta rummet kan bli fråga om förordnande av barnavårdsmän, nämligen då så erfordras till stöd åt ensamstående hustrur som sakna möjlighet att bevaka barnens rätt, sär-

¹ Statens offentl. utredningar 1936:47.

skilt när det gäller indrivandet av underhållsbidrag. Motionärerna ha emellertid tänkt sig att barnavårdsman skulle förordnas jämväl på framställning av den av föräldrarna som icke har vårdnaden om barnet. Därvid bleve det uppenbarligen närmast fråga om tillskapandet av en familjerättslig instans jämförlig med medlaren i äktenskapstvister. Utskottet kan icke förneka att en barnavårdsman skulle vara till en viss nytta även i en sådan uppgift. Genom hans ingripande skulle understundom åtskilliga slitningar mellan vårdnadshavaren och den andre av föräldrarna kunna undvikas. Emellertid har man här kommit in på ett område, där man på grund av sakens ömtåliga beskaffenhet måste gå fram med särskild varsamhet. Den största takt och finkänslighet måste fordras av en barnavårdsman som skulle fullgöra dylika ofta mycket krävande uppgifter; måhända komme det att bli förenat med svårighet att uppbringa ett tillräckligt antal därtill kvalificerade personer. I motsats till vad som är händelsen beträffande barn utom äktenskap torde i nu förevarande fall oftast finnas ett verkligt hem där den vårdnadshavande maken och barnen sammanleva. Att här lämna en utomstående person tillträde och medgiva honom rätt att lämna mer eller mindre detaljerade direktiv i uppfostrings- och andra frågor skulle förvisso icke sällan te sig såsom ett obehörigt ingrepp i privatlivet. Begäran om förordnande av barnavårdsman i dessa fall skulle även kunna antagas mången gång komma att ske i trakasseringssyfte. Märkas bör ock att några egentliga maktmedel icke skulle komma att stå barnavårdsman till buds, därest han skulle önska att gentemot den make som har barnet hos sig genomdriva sin vilja i avseende å vårdnaden. På grund av det sålunda anförda ställer sig utskottet tveksamt till tanken att barnavårdsman även skulle kunna förordnas på begäran av den utav föräldrarna som icke har vårdnaden om barnet. I varje händelse synes ett sådant förordnande icke böra meddelas utan föregången prövning av de närmare omständigheterna i det särskilda fallet. Övervägas kunde emellertid huruvida rätten att förordna barnavårdsman i sådant fall borde anförtros åt domstol i stället för åt barnavårdsnämnd samt om förordnande av barnavårdsman skulle kunna meddelas redan innan beslut i vårdnadsfrågan föreligger. Vad slutligen angår de fall då vårdnaden är anförtrodd åt särskilt förordnad förmyndare, skulle det enligt utskottets mening möjligen kunna tänkas att denne själv borde få rätt att erhålla en barnavårdsman vid sin sida, men att i dylika fall medgiva föräldrarna rätt att begära förordnande av barnavårdsman synes ej lämpligt eller behövt.

Jämväl beträffande adoptivbarn torde kunna uppkomma förhållanden likartade med de ovan i fråga om barn i äktenskap omtalade.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning huruvida bestämmelser lämpligen böra införas om förordnande i vissa fall av barnavårdsman för barn i äktenskap och för adoptivbarn samt

angående därmed sammanhängande spörsmål ävensom för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 6 april 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Klefbeck*, *Erik Anderson*, *Ernst Svenson*, *Ruben Wagnsson**, *Löfgren*, *Colleen** och *Verner Andersson*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist*, *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund och *Lindmark*, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Mellerud, *Lindberg* i Stockholm och *Gezelius*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
